

**Nemzetközi
Kapcsolatok
Multidiszciplináris
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vékony Dániel

Emlék, mások és emlékmások

A kollektív emlékezet mint multikulturális kormányzati eszköz a brit többségi társadalom és a muszlim kisebbségi csoportok közötti társadalmi koherencia növelésében

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Rostoványi Zsolt
egyetemi tanár

dr. Csicsmann László
egyetemi docens

Budapest, 2017.

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vékony Dániel

Emlék, mások és emlékmások

—

A kollektív emlékezet mint multikulturális kormányzati eszköz a brit többségi társadalom és a muszlim kisebbségi csoportok közötti társadalmi koherencia növelésében

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Rostoványi Zsolt, DSc
egyetemi tanár

Dr. Csicsmann László, Ph.D
egyetemi docens

Budapest, 2017.

© Vékony Dániel

TARTALOMJEGYZÉK

KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA.....	4
Bevezetés	4
Hipotézis.....	6
Elméleti háttér	6
A dolgozat felépítésének áttekintése	9
FELHASZNÁLT MÓDSZEREK	10
AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI.....	12
FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	15
A TÉMAKÖRBEN SZÜLETETT SAJÁT PUBLIKÁCIÓK	19

KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA

Bevezetés

2011. február 5-én David Cameron brit miniszterelnök a minden évben megrendezésre kerülő Münchener Biztonságpolitikai Konferencián beszédet tartott (Cameron, 2011). Nagy-Britannia helyzetének tárgyalásakor Cameron néhány "általános tanulságot" ("general lessons")(ibid.) fogalmazott meg a hallgatóság számára a muszlim kisebbségi csoportokkal kapcsolatban. Cameron szerint a fiatal muszlimok közül néhányan nem képesek sem szüleik iszlám örökségével, sem pedig a brit nemzettel azonosulni. A brit miniszterelnök beszéde során elismerte, hogy a brit muszlimok egy számottevő része a társadalom peremére szorult, gyökértelennek érzi magát Nagy-Britanniában, ez pedig könnyen elvezethet ezen emberek radikalizációjához. E jelenség okait vizsgálva Cameron a beszéd során önvizsgálatot tartott. A muszlimok egy részének elidegenedéséért a brit állami hozzáállást is felelőssé tette. Véleménye szerint Nagy-Britanniában az "állami multikulturalizmus doktrínáját" ("state doctrine of multiculturalism") (ibid.) alapul véve a különböző kultúrához tartozó embereket arra bátorították, hogy a többségi, mainstream kultúrától eltérő és elkülönülő életformák szerint éljék mindennapjaikat. Az állam tolerálta olyan közösségek létezését, amelyek tagadták a brit értékeket. Ezen túl Cameron arra is kitért, hogy a brit állam nem volt képes egy olyan víziót kínálni a muszlim kisebbségekhez tartozó egyének számára, amelyhez tartozni akartak volna. Ez párosulva az előbb említett szélsőséges nézetekkel és egyénnel szembeni passzív toleranciával számos muszlimot a radikalizálódás útjára lökött (ibid.).

David Cameron beszéde a multikulturalizmus és az állam viszonyában mérföldkő volt Európában. Kevéssel a brit miniszterelnök után Angela Merkel német kancellár, Nicolas Sarkozy francia elnök és Piet Hein Donner holland belügyminiszter egymás után törtek pálcát a multikulturalizmus felett (Hvg.hu, 2010) (Wright & Taylor, 2011) (The Telegraph, 2011) (Dutchnews.nl, 2011). Nagy-Britannia kormánya, ami egyik elsőként karolta fel a multikulturalizmust Nyugat-Európában elsőként fordult el hivatalosan a multikulturalizmustól. Cameron a multikulturalizmust kárhoztatta a meggyengült nemzeti identitásért, amelyhez a muszlim kisebbségekhez tartozó egyének nem voltak képesek kötődni. A miniszterelnök a multikulturalizmust okolta azért is, amiért a muszlim kisebbségek nem voltak képesek betagozódni a társadalomba, és amiért közülük jónéhányan a radikalizmus útjára léptek.

A Cameron által lefestett multikulturalizmus tehát a társadalmi csoportok bezárkózásához és szegregációhoz vezet. Közös értékalap híján a társadalmat alkotó csoportok nem képesek egy közös cél érdekében munkálkodni, és így az egyes kisebbségek kiszorítva érezhetik magukat a nemzetből, hiszen nem világos számukra, hogy hova is kellene, hogy tartozzanak pontosan.

2011 óta a multikulturalizmus, mint bukott ideológia van jelen a köztudatban, és el is tűnt a közbeszédből Nyugat-Európában (Vertovec & Wessendorf, 2010). Politikusok többé nem hajlandók használni a kifejezést, inkább az integráció és a közös értékek hangsúlyozása került előtérbe. Úgy tűnhet tehát, hogy multikulturalizmus megbukott Nagy-Britanniában. A politikai pártok pálcát törtek felette, a kormányzati kommunikációból is száműzték a kifejezést, a szó alig szerepel a közbeszédben. Ha ez mégis megtörténik, legtöbbször negatív jelentéstartalommal használják a kifejezést (ibid.).

De vajon merre tart a brit kormány a multikulturalizmus bukása után? Mi az alternatíva? A cél egy olyan alternatív nemzeti narratíva, illetve önkép kialakítása, amely képes megfelelő helyet találni a muszlimok számára is a brit társadalomban. Így egy olyan társadalom alakulna ki, amelyben az egymás mellett élés helyett az egymással együttélés valósulna meg a társadalmi kohézió eredményeképpen.

A jelen dolgozat elsődleges célja az, hogy bemutassa, hogy annak ellenére, hogy a politikai elit és a kormányzat látványosan elfordult a multikulturalizmustól, a brit kormányzat valójában napjainkban is a multikulturalizmus keretrendszerével megegyező elvek szerint alakítja a muszlim kisebbségekkel kapcsolatos politikáját. Ezt a kormány az által propagált kollektív emlékezeti narratíván keresztül fogjuk vizsgálni. E sorok szerzője a dolgozat során azt kívánja bizonyítani, hogy a multikulturalizmustól való elfordulás csupán a retorika szintjén történt meg. Annak ellenére, hogy a multikulturalizmus egy idea non grata lett a brit politikában, korántsem tűnt el, sőt az továbbra is áthatja a brit kormányzati elképzeléseket.

Ennek bizonyítására a kollektív emlékezet fogalmát fogjuk segítségül hívni, hiszen a kollektív emlékezet az a társadalmi jelenség, amely felelős a nemzet magáról alkotott képének alakításáért. Egy befogadóbb nemzeti narratíva – amelyben többek között a brit muszlimok is otthon, és méltó helyen érzik magukat – alakítása a kollektív emlékezet változásán keresztül megy végbe. Ennek alakításába, pedig jelentős beleszólása van a kormányzatnak is.

Hipotézis

A szerző a dolgozat során a következő hipotézis igazolására tesz kísérletet:

Nagy-Britanniában a kormányzat által propagált kollektív emlékezeti narratívában történt változás hatására a nemzeti kerettanterv tananyagja úgy változott meg, hogy az elmúlt évtizedekkel ellentétben a muszlim kisebbségi csoportok a kollektív emlékezetben nem távoli idegenekként, hanem a brit társadalom alkotó részét képező entitásként jelennek meg, elősegítve a brit társadalmon belüli csoportok békés együttélését a multikulturalizmus diskurzusával összhangban.

A mindenkori kormányzat több csatornán keresztül képes ezt a képet befolyásolni. Az egyik legkézenfekvőbb ezek közül az oktatás és a közoktatás. A szerző ezért úgy döntött, hogy a közoktatáson keresztül fogja elemezni azt a képet, amelyet a kormányzat igyekszik a társadalom tagjai között kialakítani.

Az elmúlt évek során a nyugat-európai muszlim kisebbségekkel kapcsolatos szakirodalom robbanás szerű növekedésen ment keresztül. Itt most csupán a fontosabb forrásokra hívjuk fel a figyelmet a teljesség igénye nélkül.

Az elméleti háttér összefoglalása

Ansari egy átfogó képet nyújt a brit muszlimok történelmi és szociális háttéréről (Ansari, 2004). Scheffer kritikai hozzáállásával nagyon sok dilemmára rávilágít a bevándorlással és a muszlim és más kisebbségekkel kapcsolatban (Scheffer, 2011). Tibi a radikalizmus és az iszlám kérdéskörébe ad bepillantást nyugat-európai példákon keresztül is (Tibi, 2008). Roy az nyugat-európai muszlimok integrációs kudarcának következményeiről oszt meg értékes gondolatokat (Roy, 2004). Hasan az 1990-es évek után vakvágányra futott brit multikulturalizmus problémáit elemzi (Hasan, 2010). Goodhart a bevándorlás hatását mutatja be napjaink Nagy-Britanniájában fontos kérdéseket feszegetve (Goodhart, 2014). Vertovec és Wessendorf tanulmánykötete a multikulturalizmustól való elfordulás utáni Nyugat-Európai helyzetről ad átfogó képet (Vertovec & Wessendorf, 2010).

Az emlékek, és a kollektív emlékezet is, ahogy Assmann (2013, pp. 40-41) írja, mindig egy adott csoporthoz kötődnek. A kollektív emlékezetet alkotó elemek összessége¹ az, ami az adott csoport önazonosságtudatát képezik, azaz a csoportidentitás fundamentumának tekinthetők. A "kik vagyunk mi?", illetve a kérdés megválaszolásának egyik sarokpontja az, hogy meg tudjuk mondani, "honnan jöttünk?", hogyan váltunk azzá, akik lettünk. A kollektív emlékezet ennek a múltnak ad egy a csoport által elfogadott narratívát, és ezáltal befolyásolja a csoporton keresztül az egyének önmagukról alkotott képét is. A múltra nem önmaga miatt emlékezünk, hanem olyan kihívások miatt, amelyekkel a közösség a jelenben találkozik, illetve olyan jövőbeli célok érdekében, amelyeket a jelenben fogalmaz meg.

Halbwachs szerint a kollektív emlékezet mozdulatlan képként, tabló módjára jelenik meg az egyének tudatában, ami magába foglalja a múltat és a jelent (Halbwachs, 2000). Azonban ez a mozdulatlannak látszó kollektív emlékezet folyamatosan változik, ahogy a csoport újabb kihívások elé érkezik. Ahogy Pataki és Hobsbawm megjegyzi, a kollektív emlékezetet és az ahhoz köthető hagyományokat önkényesen lehet konstruálni vagy rekonstruálni (ibid.), amit a hatalmi pozícióban lévők alkalmaznak is saját céljaik elérése érdekében (Hobsbawm, 1983) (Pataki, 2010).

Misztal(2003) hívja fel a figyelmet arra, hogy a társadalmi emlékezet tartalma azért is kulcsfontosságú, mert ez befolyásolja, hogy az adott csoport tagjai hogyan viszonyulnak más csoportokhoz. A magunkról és környezetünkről alkotott múlt befolyásolja, a konfliktus vagy a kooperáció lesz-e meghatározó két csoport tagjai között.

Roy beszél ennek kapcsán a Nyugat-Európában született muszlim fiatalok az akulturizációjáról. Ezt Roy egy olyan folyamatként írja le, ahol a Nyugat-Európában felnövekvő muszlimok már nem képesek megkapni a szülők kultúráját, emlékeit, egy töredékes kollektív emlékezetet kapnak csupán. A többségi társadalom kollektív emlékezete azonban olyan elemeket is tartalmaz, amelyek sértők vagy megalázók lehetnek a nyugat-európai muszlimok számára. Így sok brit muszlim fiatal számára is problémás a valamilyen kulturális identitáshoz való tartozás kérdése. Az így kultúrát veszítő muszlimok számára a kulturális identitás helyére benyomul egy olyan iszlám identitás, amely mentes a felmenők kulturális elemeitől. Ez a neofundamentalista iszlám értelmezés egy kulturális sallangoktól mentes iszlámot kínál, amely nagyban épít az vallási kezdeti időszakára, és a szövegek sok

---

¹ Ilyenek lehetnek a tanmesék, mítoszok, régi események emlékei, traumái, stb.

esetben szó szerinti értelmezésére. Emiatt pedig az ilyen közösségek tagjai fogékonyabbak lehetnek a radikális ideológiák hívószavaira is (Roy, 2004).

Ezért szükséges egy olyan új nemzeti kollektív emlékezeti narratíva megalkotása, amely méltó helyet biztosít a brit muszlimok számára. Ennek az inkluzív kollektív narratívának köszönhetően lehetővé válik, hogy mind a többségi társadalom, mind pedig a muszlim kisebbségi csoportok tagjai a nemzet szerves részeként tekintsen a brit muszlimokra.

A szerző kutatómunkája során nem találkozott kollektív emlékezet és a multikulturalizmus kérdéskörét összekapcsoló kutatási eredményekkel a nyugat-európai muszlim kisebbségekkel kapcsolatban. A jelen dolgozat elsősorban ezt a hiányosságot szeretné pótolni. Ezen túl rá kíván világítani arra is, hogy a multikulturalizmust elítélők közül sokan úgy bírálják a szóban forgó együttélési rendszert, hogy a bírálat csupán empirikus bizonyítékokra, és nem elméleti kritikára épül (Hasan, 2010) (Malik, 2013) (Tibi, 2008) (Todorov, 2010). Tehát a normatív multikulturalizmust kritizálják, de olyan érvekkel, amelyek valójában a deskriptív multikulturalizmus esetében érvényesek. Ez pedig azért probléma, mert a multikulturalizmus politikai retorika szintjén való alkalmazása még nem jelenti azt, hogy az adott ország kormányzata ténylegesen a multikulturalizmus szerint építi fel a kisebbségekkel kapcsolatos politikai stratégiáját.

A huszadik század végén a brit kormány retorikájában a multikulturalizmus mellett tette le a voksát, azonban ez nem vezetett egy olyan átfogó politikai cselekvéshez, amely ténylegesen a multikulturalizmus keretrendszeré szerint valósult volna meg. Ezért a szerző egy további célja ezzel a dolgozattal annak bizonyítása, hogy az elmúlt évtizedekkel ellentétben napjainkban a multikulturalizmus elméleti rendszere jelen van a brit kormányzat politikájában. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez a feladat szétfeszítheti egy doktori disszertáció kereteit. Fókuszunk ezért irányult a kormányzat kollektív emlékezettel kapcsolatos politikájára Nagy-Britanniában. Ezen a területen ugyanis lehetséges a fent említett célok teljesítése. Ezeket a célokat pedig úgy érjük el, hogy közben új tudományos eredményeket is be tudunk mutatni, hozzájárulva ezzel a multikulturalizmusról és a muszlim kisebbségekről folyó tudományos vitához is.

Kymlicka (2012, p. 24) úgy fogalmaz, hogy a liberális demokratikus társadalmakban a kisebbségekkel kapcsolatos politikák terén hosszútávon nincsen alternatívája a multikulturalizmusnak. A szerző ugyan nem ennyire optimista, azonban azon a véleményen van, hogy annak ellenére, hogy a multikulturalizmus támogatottsága napjainkban igen

csékély. Mégis azt látjuk, hogy amikor a többségi társadalom és muszlim kisebbségek közötti ügyeket, konfliktusokat kell rendezni, akkor sok esetben olyan intézkedések születnek, amelyek a multikulturalizmus kereteivel összhangban állnak. A szerző szerint ugyanez a helyzet az előbb említett, a brit társadalmat összetartani hivatott nemzeti kollektív emlékezeti narratívával kapcsolatban is. A dolgozat tehát arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, a brit kormányzat egy olyan új nemzeti önképet leíró nemzeti narratíva megteremtésén dolgozik, amely méltó helyet biztosít a muszlim kisebbségek számára, lehetővé téve számukra hogy saját identitásuk feladása nélkül tagozódjanak be a brit társadalomba. Így végeredményben ez a megváltozott inkluzívabb nemzeti narratíva összhangban van a multikulturalizmus elveivel, még akkor is, ha a kormányzat látványosan elfordult ezektől.

A dolgozat felépítésének áttekintése

A dolgozat felépítése a következő: Az első fejezet során röviden bemutatjuk a nagy-britanniai muszlim kisebbségeket, illetve ezen csoportok háttérét, és az előttük álló kihívásokat. Témánk jobb megértése szempontjából elengedhetetlen a brit többségi társadalom és a muszlim kisebbségek viszonyának és a csoportok közötti konfliktusok háttérének rövid bemutatása. Ezt a fejezetet a kollektív emlékezettel foglalkozó rész követi. Ebben a részben a szerző a releváns irodalmat bemutatva megvilágítja a kollektív emlékezet relevanciáját a dolgozat szempontjából. Ezek után röviden bemutatjuk mik azok az események, amelyek a brit társadalom, illetve a nagy-britanniai muszlimok kollektív emlékezetében a konfliktust, illetve a csoportok közötti harmonikus együttélést segítheti elő. Ezt a fejezetet egy elméleti áttekintés követi, amelyben a szerző sorra veszi a többségi társadalom és a kisebbségi csoportok közötti együttélési rendszerek elméleti háttérét. Ennek a fejezetnek a célja, hogy a szerző a szakirodalom áttekintése után megalkossa saját multikulturalizmus értelmezését, amelyet a kutatás további részében alkalmazni kíván. Ezt a részt követi a metodológiát tárgyaló fejezet. A metodológiai fejezet után a szerző a kutatási eredményeket mutatja be. Ez a fejezet hivatott a szerző egyéni kutatási eredményeit bemutatni, és a hipotézist igazolni az ezt megelőző fejezetek elméleti alapjaira támaszkodva. Az eredményeket egy lezáró fejezetben értékeljük és vonjuk végső elemzés alá.

FELHASZNÁLT MÓDSZEREK

A szerző a releváns szakirodalom tanulmányozása után úgy döntött, hogy a hipotézist a brit, azon belül is az angol oktatási rendszerben használt középiskolai tankönyvek elemzésén keresztül fogja bizonyítani. Az elemzésbe a történelem, az állampolgári ismereteket és a vallási ismeretek tantárgyak tankönyveit vontuk be. A kutatás során kvalitatív elemzést végeztünk, a kialakított minta ezért nem reprezentatív. A kutatás az 1960-as években kiadott tankönyveket hasonlítja össze a napjainkban használatos tankönyvekkel. Ezzel a szerző célja az, hogy rávilágítson, miként változott a kormány által terjeszteni szándékozott kollektív emlékezeti narratíva a brit muszlim kisebbségek tagjaival kapcsolatban.

A kutatás során a következő kutatási célok fogalmazódtak meg.

- Az egyes társadalmi együttélési formák elemzése, különös tekintettel a multikulturalizmus keretrendszerére
- A brit többségi társadalom, illetve a muszlim kisebbségek kollektív emlékezetének vizsgálata
- A brit oktatáspolitikában a kollektív emlékezettel kapcsolatos változások feltárása és bemutatása
- A brit kormányzat hozzáállásának vizsgálata a kollektív emlékezet formálásának tekintetében

A dolgozat során interpretivista kutatási filozófiát fogjuk alkalmazni szubjektivista ontológia segítségével. Tehát a valósághoz a társadalom által megteremtett jelenségként közelítünk. A társadalmi jelenségek megértése úgy válik lehetségessé, hogy megértjük a jelenséghez köthető társadalmi aktorok motivációit és a mögöttük álló szubjektív jelentéseket.

A dolgozat a deduktív kutatási megközelítést alkalmazza. Ezért új elmélet megalkotására a szó szoros értelmében nem került sor. Ezzel együtt a szerző a releváns szakirodalom áttekintése után kialakítja saját multikulturalizmus értelmezését, és ezt is alkalmazza a dolgozat folyamán.

Kutatási stratégiaként az esettanulmányt fogjuk felhasználni. Egy egyéni esettanulmányt kívánunk készíteni bemutatva és elemezve Nagy-Britannia többségi társadalmát és muszlim kisebbségeit. Ezt a megközelítést tovább szűkítettük: az angol oktatási

rendszeren keresztül vizsgáljuk meg a brit kormány által támogatott kollektív emlékezeti narratívát.

A dolgozat során nem foglalkozunk Skócia, Wales és Észak-Írország tananyagával. Mivel Nagy-Britannia kormánya közvetlenül csak az angol lakosság oktatáspolitikáját tudja meghatározni, ezért a szerző csak az angliai oktatásban használt anyagokra fogja összpontosítani a figyelmét a dolgozat fókuszának megőrzése érdekében.

A kutatás során alkalmazott kutatási módszerek a kvalitatív tartalomelemzést választottuk, amelyek kiegészítettünk a kritikai diskurzuselemzés alapszintű eszközeivel.

A szerző ez a középiskolai oktatás során használt történelem, állampolgári– és a vallási ismeretek tantárgyak tankönyveit használta fel az elemzés során használt minta kialakításához. A mintát célirányos mintavételi eljárással (purposive sampling) (Saunders, Lewis és Thornhill 2009, pp.237-239) hoztuk létre. A minta két részre oszlik: az egyik részben az 1960-as években kiadott és használt könyvek kapnak helyet. A minta másik része a napjainkban használatos tankönyvekre fókuszál. Ezt egészítjük a napjainkban használatos tantárgyi specifikációkkal. Tisztában vagyunk vele, hogy az így kialakított minta nem reprezentatív. Ez azonban nem jelent problémát, hiszen kvalitatív, nem pedig kvantitatív adatelemzést fogunk végezni. Azért esett középiskolai oktatásra a választásunk, mert az mindenki számára kötelező Nagy-Britanniában, a 16 éves korig terjedő tankötelezettség miatt (Gov.uk, 2017)². Így háttértől függetlenül minden Nagy-Britanniában élő fiatal kötelezően részt vesz ezeken a kurzusokon, így valamilyen módon a brit fiatalok legnagyobb hányada ki van téve a kormány által propagált kollektív emlékezeti narratívának.

Az így kialakított mintán végzett elemzés során kaptuk meg azokat az eredményeket, amelyeket a következő fejezetben összefoglalunk.

---

² Nagy-Britanniában a tankötelezettség az egyes országrészenként változik. Az egész országban 16 éves korig kötelező részt venni az oktatásban. Anglián kívül ezután nem kötelező iskolába járni. Angliában 16 és 18 éves kor között a tanulók a magyar érettségihez hasonló alap vagy emelt szintű vizsgát tehetnek. Ezen túl választhatnak úgy, hogy valamilyen szakmát tanulnak és oktatási intézményben, vagy munka mellett (Gov.uk, 2017).

AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI

A jelen dolgozat egyik célja az volt, hogy rámutasson arra, hogy a brit kormány látványos elfordulása a multikulturalizmustól csupán a politikai retorika szintjén valósult meg. Ezt a jelenséget a kormányzat által propagált kollektív emlékezeti narratíván keresztül mutattuk be. A dolgozat során bemutatott kutatási eredmények bebizonyították, hogy a brit kormány által terjesztett kollektív emlékezeti kép összhangban van a multikulturalizmus keretrendszerének számos elemével. Ez azonban önmagában még nem lenne elégséges feltétel a hipotézisünk bizonyításához. E sorok szerzője emellett azt is állítja, hogy az angol nemzeti kerettanterv nem csupán számos helyen összhangban van a multikulturalizmus feltételeivel, de a szerző nem talált a kutatás során olyan forrást, ami értékrendjében és elveiben a szóban forgó együttélési rendszerrel ellentétes lenne. Ezért kijelenthetjük, hogy a brit kormány jelenlegi kollektív emlékezettel kapcsolatos narratívája megfelel a multikulturalizmus keretrendszerének.

A megváltozott kormányzati kollektív emlékezeti narratíva egy olyan politikai stratégia része, ami a hangsúlyt a sokszínű brit társadalmat alkotó csoportok közötti koherencia növelésére igyekszik helyezni. A cél azonban nem egy brit melting pot létrehozása. A kormány asszimilálni sem kívánja többé a kisebbségi csoportokat, hiszen pálcát tört a diverzitás mellett. A jelenlegi együttélési politika nem mondható kozmopolitának sem, hiszen abban markánsan jelen van a brit nemzeti identitás fontosságának hangsúlyozása. A vizsgált anyagokat tanulmányozva a szerző azt tapasztalta, hogy számos kiadvány felhívta a figyelmet arra, milyen jó Nagy-Britanniában élni, összehasonlítva az életet más szegényebb és elnyomóbb társadalmakkal. Amikor tehát napjainkban a brit tanulók a "kik vagyunk mi?", illetve a "honnan jöttünk?" kérdésre keresik a választ, akkor egy sokkal színesebb és összetettebb képpel találkoznak, mint múltbéli társaik. Egy olyan képet közvetítenek számukra a tankönyvek, amiben egy inkluzív nemzeti büszkeség is helyet kap, ami szintén teljes mértékben összeegyeztethető a multikulturalizmus keretrendszerével.

A kutatás során vizsgált középiskolai tankönyvek és egyéb kiadványok elemzése után kijelenthetjük, hogy a hipotézisünket sikeresen bebizonyítottuk. Nagy-Britanniában valóban változott a kormányzat által propagált kollektív emlékezeti narratíva, és ez a nemzeti kerettanterv előírásai szerint kiadott tankönyvek anyagában is lecsapódik. Napjaink kollektív

emlékezeti narratívája pedig arra enged következtetni, hogy a multikulturalizmus keretrendszerének megfelelő elvek és értékek továbbra is áthatják a kollektív emlékezethez és a brit nemzeti önképhez köthető brit kormányzati hozzáállást.

A kormányzati tisztviselők ugyan nem nevezik többé nevén, de a multikulturalizmus keretei szerint alakítják a muszlim kisebbségekkel kapcsolatos nemzeti kollektív emlékezeti narratívát. Mivel a multikulturalizmus kifejezés Nagy-Britanniában széles körű elutasítottsággal néz szembe, ezért Jupp és Kymlicka is már poszt-multikulturalizmusról beszél (Jupp, 2011) (Kymlicka, 2010). Ha jobban belegondolunk, nem is igazán lényeges, hogy a kormányzati szervek milyen kifejezést használnak a társadalmi együttélés leírására. Használhatják az integráció, a koherens társadalom, vagy akár az interkulturális kifejezéseket is a társadalmi elfogadottság megőrzése érdekében. A lényegen ez mit sem változtat: a brit kormány továbbra is a multikulturalizmussal összhangban fogalmazza meg a brit nemzetről alkotott kollektív emlékezeti képét.

Ennek messze mutató hatásai lehetnek a muszlimok körében tapasztalható radikalizmust illetően. Az előzőekben már utaltunk az ellenkultúrák jelentőségére egy társadalomban. A Szovjetunió bukása egyben a szocialista, illetve kommunista alternatíva végét is jelentette. Így a szekuláris baloldali forradalmi ellenkultúra végleg diszkreditálódott³. Gilroyt, arra hívja fel a figyelmet, hogy a nyugati társadalmakban egészen az 1990-es évek elejéig a fekete közösségek által képviselt szubkultúra jelentette a legfontosabb ellenkultúrát (Gilroy, 2003).

Erre Hasan is utal, amikor emlékeztet rá, hogy egészen az 1990-es évekig az ázsiai fiatalok – akik között jelentős a muszlimok aránya – legtöbb esetben nem ázsiaiak, vagy barna bőrűnek, hanem feketének jellemezték magukat (Hasan, 2010, p. 57). Ez a fekete ellenkultúra az 1990-es évek elején azonban bebocsátást nyert a mainstream kultúrába, és így számos, a többségi társadalomhoz tartozó fiatal is azonosult vele. Ennek hatására azonban a fekete identitás, ellenkultúraként megszűnt létezni. Gilroy szerint ebbe a térbe nyomult be az iszlám, és vált a nyugati fiatalok új ellenkultúrájává (op. cit.). Ez a logika megmagyarázná, miért felülreprezentáltak az iszlámot felvevő muszlim konvertiták az Iszlám Állam nevű terrorszervezethez csatlakozó európaiak között (Schuurman, et al., 2016). Hasonló

---

³ Nemzetközi viszonylatban talán a PKK és a FARC azok az említésre méltó szervezetek, amelyek még mindig radikális baloldali ideológia mentén hajtanak végre erőszakos cselekményeket. E kettő közül pedig a FARC 2016-ban feladta a fegyveres harcot. A PKK pedig - igaz baloldali ideológia mentén - de alapvetően etnikai nacionalista, nem pedig internacionalista logikát követve fejt ki a tevékenységét.

véleményen van Olivier Roy is. Roy vitatja Kepel azon álláspontját, hogy a iszlám radikalizmus problémája az iszlám radikalizálódásában keresendő (Kepel, 2007). Roy Kepellel ellentétben azt hangoztatja, hogy nem az iszlám radikalizációja, hanem a radikalizmus iszlamizációja zajlik az utóbbi évtizedekben (Roy, 2016). Eszerint a logika szerint a radikalizmus jelen van a nyugat társadalmában, azonban mindig más ideológián keresztül manifesztálódik.

A szerző úgy gondolja, hogy Gilroy és Roy elméletei segítséget nyújthatnak a muszlim fiatalok körében tapasztalható radikális ideák népszerűségének megértéséhez és a probléma kezeléséhez. Ahogy a dolgozat során láthattuk, számos brit muszlim integrációja, illetve asszimilálódási kísérlete sikertelen volt az elmúlt évtizedekben. A brit muszlimok tömeges társadalmi mobilizációja napjainkban még várat magára. Ez a probléma a többségi társadalom – sok esetben – muszlimokkal szembeni passzív elutasításával párosulva jó táptalaja lehet a radikális eszméknek.

Ezért is rendkívül fontos az iszlám és a muszlim közösségek beemelése a többségi társadalom kollektív emlékezetébe. Hiszen így a radikalizáció kezelése terén is előrelépést érhetünk el. Amennyiben az iszlám, illetve az ahhoz köthető szubkultúra szintén részévé válik a mainstream kultúrának, úgy van esély arra, hogy a radikalizmus is más kitörési pontokat keres magának. Ez levinné a terhet a muszlim kisebbségek és a többségi társadalom közötti feszült viszonyról. Ez pedig idővel egy harmonikusabb, koherensebb társadalmat eredményezhet.

FŐBB HIVATKOZÁSOK

Ansari, H., 2004. *'The Infidel Within' - Muslims in Britain since 1800*. London: Hurst & Company.

Assmann, J., 2013 . *A kulturális emlékezet*. Budapest: Atlantisz kiadó.

Cameron, D., 2011. *PM's speech at Munich Security Conference*. [Online]

Available at: <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-speech-at-munich-security-conference>

[Hozzáférés dátuma: 07 03 2012].

Csicsmann, L., 2016. A muszlim közösségek integrálódásának kérdőjelei a migránsválság tükrében. *Századvég*, 81(3), pp. 97-116..

Dutchnews.nl, 2011. *Multiculturalism must go: Donner*. [Online]

Available at:

http://www.dutchnews.nl/news/archives/2011/06/multiculturalism_must_go_donne

[Hozzáférés dátuma: 07 12 2011].

Egedy, G., 2006. A multikulturalizmus dilemmái: Nagy-Britannia példája. *Június*.2(6).

Gilroy, P., 2003. Race is Ordinary: Britain's Post-Colonial Melancholia. *Philosophia Africana*, MArch, 6(1), pp. 31-45.

Goodhart, D., 2014. *The British Dream*. London: Atlantis Books.

Nora, P., 1999. *Emlékezet és történelem között - A helyek problematikája*. [Online]

Available at: http://www.aetas.hu/1999_3/99-3-10.htm

[Hozzáférés dátuma: 05 07 2015].

Gov.uk, 2017. *School leaving age*. [Online]

Available at: <https://www.gov.uk/know-when-you-can-leave-school>

[Hozzáférés dátuma: 28 02 2017].

Gyáni, G., 2012. Nemzet, kollektív emlékezet és public history. *Történelmi szemle*, LIV (3), p. 357–375.

- Hasan, R., 2010. *Multiculturalism Some Inconvenient Truths*. London: Politico's Publishing.
- Halbwachs, M., 2000. A kollektív emlékezet és az idő. In: G. Felkai, D. Némédi & P. Somlai, szerk. *Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig*. Budapest: Új Mandátum kiadó, pp. 403-432.
- Hobsbawm, E., 1983. Inventing Traditions. In: E. Hobsbawm & T. Ranger, szerk. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1-15.
- Hvg.hu, 2010. *Merkel pálfordulása és a multikulti bukása*. [Online] Available at: http://hvg.hu/vilag/20101019_merkel_palfordulasa [Hozzáférés dátuma: 07 12 2011].
- Jupp, J., 2011. Politics, Public Policy and Multiculturalism. In: M. Clyne & J. Jupp, szerk. *Multiculturalism and Integration: A Harmonious Relationship*. Canberra: The Australian Univeristy Press, pp. 41-52 .
- Kepel, G., 2007. *Dzsihád*. Budapest: Európa Kiadó.
- Kymlicka, W., 2010. The Rise and Fall of Multiculturalism. In: S. Vertovec & S. Wessendorf, szerk. *The Multiculturalism Backlash*. London and New York: Routledge, pp. 32-49.
- Malik, K., 2013. *Multiculturalism and its Discontents: Rethinking Diversity after 9/11*. London, New York, Calcutta: Seagull Books .
- Misztal, B. A., 2003. *Theories of Social Remembering*. Maidenhead: Open University Press.
- N Rózsa, E., 2010. Muszlim kisebbségek Közép-Európában, avagy Közép-Európa különlegessége. In: Z. Rostoványi, szerk. *Az iszlám Európában* . Budapest: Aula Kiadó, pp. 405-446.
- Pataki, F., 2010. Kollektív emlékezet és emlékezetpolitika. *Magyar Tudomány*, 7. kötet, pp. 778-798.
- Pap, N. & Glied, V., 2017. The Hungarian Border Barrier and Islam. *Journal of Muslims in Europe*, 6(1), p. 104 –131.
- Pap, N., Remény, P., Császár, Z. M. & Végh, A., 2014. Islam and the Hungarian People. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft ISSN: 0029-9138 ISSN Online: 0029-9138, 2014/1., 156(1), p. 2014.*

- Pew Research Center, 2011. *Muslim-Western Tensions Persist*. [Online]
Available at: <http://www.pewglobal.org/files/2011/07/Pew-Global-Attitudes-Muslim-Western-Relations-FINAL-FOR-PRINT-July-21-2011.pdf>
[Hozzáférés dátuma: 14 09 2014].
- Rostoványi, Z., 2004. *Az iszlám világ és a nyugat: Az interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága*. Budapest: Corvina.
- Rostoványi, Z., 2010c. Az iszlám Nagy-Britanniában. In: R. Zsolt, szerk. *Az Iszlám Európában*. Budapest: Aula Kiadó, pp. 349-405.
- Rostoványi, Z., 2010a. Európai (euro -)iszlám vagy iszlám Európában. In: R. Zsolt, szerk. *Az Iszlám Európában*. hely nélk.: ismeretlen szerző
- Roy, O., 2004. *Globalized Islam - The search of a new ummah*. New York: Columbia University Press.
- Roy, O., 2016. *The Islamization of radicalism*, Tunisz: Rosa Luxemburg Stiftung North Africa Office.
- Scheffer, P., 2011. *Immigrant Nations*. Cambridge: Polity Press.
- Schuurman, B., Flower, G. & Scott, P., 2016. *Converts and Islamist Terrorism: An Introduction*, The Hague: International Center for Counter-Terrorism.
- Tibi, B., 2008. *Political Islam, World Politics and Europe - Democratic Peace and Euro-Islam versus Global Jihad*. New York: Routledge.
- The Telegraph, 2011. *Nicolas Sarkozy declares multiculturalism had failed*. [Online]
Available at: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html>
[Hozzáférés dátuma: 07 12 2011].
- Todorov, T., 2010. *The Fear of Barbarians*. Cambridge: Polity Press.
- Vertovec, S. & Wessendorf, S., 2010. Assessing the Backlash Against Multiculturalism in Europe. In: S. Vertovec & S. Wessendorf, szerk. *The Multiculturalism Backlash*. London, New York: Routledge, pp. 1-31.

Wright, O. & Taylor, J., 2011. *Cameron: My war on multiculturalism*. [Online]
Available at: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/cameron-my-war-on-multiculturalism-2205074.html>
[Hozzáférés dátuma: 07 12 2011].

A TÉMAKÖRBEN SZÜLETETT SAJÁT PUBLIKÁCIÓK

Könyvfejezetek:

Csicsmann, L., Vékony, D. (2011). Muslims In Hungary: A Bridge Between East and West?. In: Bures, J. (ed.), *Muslims in Visegrad*. Prague: Institute of International Relations, pp. 57-72. ISBN 978-80-86506-97-5

Referált folyóiratok:

Vékony, D. (2017). Confronting a divided past for a shared future: The lieux de mémoire of the Altai Park. *Society and Economy*. Volume: 39, Issue 2, pp. 1–19
DOI: 10.1556/204.2017.39.2.1 (Megjelenés előtt)

Vékony, D. (2016). Hősi halottaink: A kollektív emlékezet, mint a társadalmi kohézió növelésének egyik eszköze a muszlim kisebbség és a többségi társadalom között Nagy-Britanniában. *Kisebbségkutatás* 25 (2), pp. 159-175. HU ISSN 1215-2684

Vékony, D. (2012). Változó állami reakciók a muszlimok nyugat-európai jelenlétére. *Kisebbségkutatás* 21(2), pp. 335-351. HU ISSN 1215-2684

Egyéb publikációk:

Vékony, D. (2014). Potential threats of securitization of Muslim minority politics in Western Europe. *Biztpol Affairs* Volume 2, Issue 2 , pp. 50-65. ISSN 20646-3152

Csiszár, E., Vékony D. (2013). Magyar muszlimok az interneten - Egy virtuális umma lehetőségei. In: Kupa, L. (ed.) *Etnikai leporelló Közép-Európából - Kiadványsorozatok tükrében*. Pécs: Virágmandula Kft., pp. 95-105. ISBN: 9786155339189

Vékony, D. (2011). A magyar muszlim közösségek és a “hatékony” állami hozzáállás lehetséges irányai. In: Hollán, M. (szerk.), *Két konferencia: A hatékony államról a hatékony államért*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, pp. 168-171. ISBN 978-963-503-498-7

Vékony, D. (2011). Muszlimok Nyugat-Európában. In: Hollán, M. (ed.), *Két konferencia: A hatékony államról a hatékony államért*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, pp. 63-68. ISBN 978-963-503-498-7